

Könyvszemle

11th SCIC-Universities Conference

Brüsszel, 2007. május 11.

Kelemen Éva

2007. május 11-én tizenegyedik alkalommal került sor Brüsszelben az Európai Bizottság tolmácsrészele (2003-ig SCIC, azaz Service Commun Interpretation et Conférences, utána önálló főigazgatóság DG for Interpretation néven) és a velük szoros munkakapcsolatban álló egyetemek rendszeres évi találkozájára.

Az 1996-ban indult konferenciasorozat célja az volt, hogy a világ legnagyobb tolmács felvevőpiaca, azaz a Bizottság tolmácsrészele és a legszínvonalasabbnak ítélt európai tolmácsképző intézmények számára rendszeres szakmai találkozó és eszmecsere lehetőségét biztosítsa. (A DG Interpretation által végzett munka mennyiségére vonatkozóan álljon itt csak egy 2005-ös adat: 10.388 rendezvényen biztosította a SCIC a tolmácsolást, összesen 131.384 tolmács/munkanap formájában.) Az éves konferenciák jelentőségét igen megnövelte az a tény, amikor a 2004-es bővítés már konkrét feladattá, kihívássá vált az Unió számára. Az unió történetének legnagyobb bővítése a nyelvi szolgáltatásokat is egészen új nehézségek elé állította, hiszen mára már 15-ről 23-ra nőtt a hivatalos nyelvek száma. A nagy fellelegzés a 2005-ös év volt, amikor is bebizonyosodott, hogy az uniós intézmények tolmács- és fordítórészelei állják a nyelvi rohamot és gyakorlatilag zökkenőmentesen álltak át az új és sokkal bonyolultabb rendszerre.

A 2007-es konferencia már az előrettekintés jegyében zajlott, mint azt címe is – „Training for the Future” – mutatja. A mintegy 160 résztvevős konferencián Magyarországot az ELTE FTT (Láng Zsuzsa) és a BME FTK (Kelemen Éva) képviselte.

Marco Benedetti, a DG Interpretation főigazgatója nyitotta meg a rendezvényt összegezve az elmúlt egy év történéseit és tapasztalatait. Leonard Orban, a többnyelvűségért felelős román EU biztos videóra rögzített beszédében üdvözölte a résztvevőket. Az elhangzott szakmai előadások közül kiemelésre érdemes Barbara Moser-Mercer (Ecole de Traduction et d'Interprétation – ETI, Genf) és Claire Donovan (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs – ESIT, Párizs) közös előadása a távoktatás lehetőségeiről a tolmácsképzésben, valamint Giovanna Francia (AIIC – Association Internationale des Interprètes de Conférence) a tolmácsolás új formáiról (táv-, video-, telefon-tolmácsolás, stb.) tartott beszámolója. Martin Forstner, a CIUTI (Conférence Internationale des Universités de Traduction et d'Interprétation) főtitkára a DG Interpretation szerepét és a tolmácsszakma, ill. -képzés egész területére gyakorolt hatását elemezte.

Az idén is sor került a Leopoldo Costa díj átadására. A SCIC 2000-ben nagyon fiatalon elhunyt, kiváló tolmácsa emlékére alapított díjra a SCIC tanulmányi ösztöndíjában részesülő hallgatók pályázhatnak. Megadott témára esszét kell írniuk, és a három legjobb hallgatót néhány napra szakmai

programok keretében vendégül látja a SCIC. Az idei év témája egy Elias Canetti idézet volt: „Nincs annál nagyobb illúzió, mint azt gondolni, hogy a nyelv az emberek közötti kommunikáció egyik eszköze.” („There is no greater illusion than to think that language is a means of communicating between people.”) A díj ünnepélyes átadására magán a konferencián került sor. Hagyományosan az első helyezett külön elismerése, hogy a konferencián fel is olvashatja „művét”. Nagy örömről számoltunk, hogy az idei nyertes Debreczeni Melinda, a BME másodéves konferenciatolmács hallgatója lett.

A résztvevők számára kiosztott dokumentumok közül érdemes megemlíteni egy, a SCIC rövid történetét feldolgozó DVD-t, továbbá egy igen részletes kézikönyvet, amely az uniós intézményekben dolgozó tolmácsok és tolmács team-vezetők részére készült. Ez a kiadvány az oktatásban is felhasználható, hogy a tolmácsolás képét alkothassanak az uniós tolmácsolás technikai, logisztikai részleteiről is. Megkaptuk továbbá a DG Interpretation naprakész organigrammját, a megpályázható támogatások (képzési támogatás, vendégtanárok fogadása, hallgatói tanulmányi ösztöndíjak, brüsszeli tanulmányút hallgatók részére) benyújtásának határidejét. Az konferenciával és általában a DG Interpretation munkájával kapcsolatos valamennyi lényeges információ megtalálható a főigazgatóság honlapján: <http://europa.eu/com/scic/index.htm>

A 2007-es konferencia szervezésével kapcsolatban egy említésre méltó változás történt az előző évek gyakorlatához képest: a tolmácsolás forrásnyelvei bővültek: az eddigi angol, francia, német mellett olaszról, spanyolról, románról is biztosítva volt a

tolmácsolás, de csak angol, francia, német irányba.

Befejezésül csak egy megjegyzés: az érdekes hivatalos programokkal egyenértékűen hasznosnak bizonyulnak – és már évek óta változatlanul – a személyes találkozók a szakma legismertebb képviselőivel.

A konferencia immár második éve élőben is követhető a neten, amire a jövőben talán jobban fel lehetne hívni az érdeklődő kollégák figyelmét.

Michael Cronin

**Across the Lines Travel,
Language, Translation**

(Cork: Cork University Press, 2000.
198 pp. ISBN 1 85918 183 X)

Lukács András

Modern világunkban, a távolságokat egyre könnyebben legyőző fejlett technikának és a globalizációnak köszönhetően egyre nagyobb szerepet kap az utazás iránti igény: az idegenforgalom az egyik legjobban fejlődő ágazat a földgolyó sok-sok országában. Ezzel párhuzamosan az utazással kapcsolatos elméleti munkák is növekvő népszerűségekre tesznek szert. Többségükből azonban hiányolható az utazásnak egyik alapvető eleme: a nyelvi vonatkozás.

Jelen könyv, ahogyan ez az előszavából is kiderül, ezt a hiányt igyekszik pótolni: az utazónak a nyelvhez való viszonyulását vizsgálja, nem mellőzve az utazásban felmerülő fordítás szerepét sem. A szerző, Michael Cronin, a Dublin City University Fordítástudományi Központjának a vezetője, már korábban is foglalkozott ezzel a kérdéssel, eddig azonban csak tanulmányai jelentek meg a témával

kapcsolatban, különböző fordítástudományi folyóiratokban. Az öt fejezetből álló könyv utolsó két fejezete is két korábbi tanulmányának átdolgozása, így igazi újdonságot az első három fejezet jelent. Ezekben Cronin a jakobsoni felosztás mentén tárgyalja a különböző fordításfajták megjelenését az utazásban: az intralingvális, azaz nyelven belüli, az interlingvális, azaz nyelvek közötti, és az interszemiotikus, azaz verbális és non-verbális jelek közötti fordításnak is szentel egy-egy fejezetet.

Az első, *The Rambling House of Language* című fejezet az intralingvális fordítást vizsgálja az utazásban. Olyan nyelvi problémákra tér ki, amilyenekkel azok az utazók (útleírók) találkozhatnak, akik saját nyelvterületükön utaznak. A fordítási problémáktól való mentesség téveszméje hamar megdől, ahogy feltárul a nyelv sokszínűsége az angol nyelvű világot bejáró angolajkú utazó számára. A különböző akcentusok, lexikai variációk, nyelvhasználati eltérések, az angol sokrétegű nyelvváltozatai mind-mind elbizonytalanítják az utazót a nyelv korábban meg nem kérdőjelezett homogeneitásával kapcsolatban. Az otthon megismert nyelv furcsává és kiismerhetetlenné válik a másik szájában és gondolkodásában, noha látszólag ugyanazt a nyelvet beszéljük.

A második, *The Changeling* című fejezet az interlingvális fordítást vizsgálja. Az interlingvális fordítás az, ami az utazás során felmerülő nyelvi közvetítések említésekor leggyakrabban eszünkbe jut, hiszen ez az a tipikus szituáció, amikor az utazó idegen nyelvű országba megy, ahol, még ha meglehetősen korlátozott mértékben is, de rendelkezik egyfajta nyelvismerettel. Meglepő módon, jöllehet sok utazás-

sal kapcsolatos szöveg részét képezik az effajta nyelvi közvetítések, a szövegek szerzői mégis mintha leplezni próbálnák a fordítás tényét a nyelvi átlátszóság illúziójának kialakítása vagy megőrzése érdekében. Cronin több oldalról közelíti meg a témát. Szót ejt az emberi lélek azon igényéről, hogy a nyelven keresztül megismerje a világot, de nem feledkezik meg az emberek nyelvtanulási képességének korlátairól sem. A motivációkat és akadályokat említve felemelő érzésnek tartja a mások nyelvén való beszélés képességét, de beszámol olyan helyzetről is, amikor megalázó lehet a beszélő számára mások nyelvének a használata. Kitér az utazási szövegekben megjelenő egzotikus hangzású lexikára és a fordítás intertextuális megjelenítésére (szótárak, kisokosok, turista-nyelvkönyvek) és azok fogadtatására.

A harmadik, *Making sense* című fejezetben az interszemiotikus fordítás kerül terítékre. Olyan szituációkat vizsgál meg Cronin, ahol az utas egyáltalán nem ismeri az adott idegen nyelvet. Ez az a csüggesztő helyzet, amikor az utazót hiába veszi körül sok-sok jel, illetve jelzés, azok nem hordoznak számára információt, sőt, értelmezhetetlenségük fenyegetettség érzését válthatja ki. Ilyenkor az utas a nyelvtől eltávolodva a megismerés egyéb útjain igyekszik boldogulni: felerősödik az ízek, a tapintás, a látvány, az illatok, szagok és a zajok szerepe. Közös nyelv hiányában persze megoldás lehet egy közvetítő személy segítsége, aki fordításával lehetővé teszi a megértést és a beszélést az utazó számára. Ez biztosít egyfajta legitimitást az utazó beszámolója számára, hiszen az adott országról szerzett benyomásai a nyelvi megismerés útján is megerősítést nyernek, ugyanakkor megmarad a bizony-

talanság a közvetítőn keresztül észlelt világ autentikusságával, reprezentatív mivoltával kapcsolatban.

A negyedik, *Babel Express* című fejezet a fordítót egyfajta „harmadik világba” helyezi, egy nyelvek és kultúrák közötti köztes térbe. A fordító szüntelen mozgása a nyelvek és kultúrák között egyben a fordítástudomány helyzetét is szimbolizálja, illetve tükrözi: a fordítástudomány is folyamatosan úton van a többi tudomány között. A fordítástudománynak ez a Cronin által nomádnak nevezett jellege tekinthető egyik fő erényének, ugyanis ez biztosítja a többi tudomány iránti nyitottságát, ugyanakkor ez lehet a forrása esetleges háttérbeszorulásának is.

A jelenről értekezve Cronin kiter a huszadik század során bekövetkezett változásokra: az egyre kevesebb idő alatt egyre nagyobb távolságok legyőzésének esélye, a globalizáció, az angol mint közvetítőnyelv előretörése, a gépi fordítás megjelenése mindmind hatással van és még inkább lesz a fordító szerepére. Korunkra azonban nemcsak a felgyorsult tempó, hanem a kockázatok csökkentésének igénye is nagyon jellemző. Minthogy az idegen nyelv (akár közvetlen, akár közvetett) használata egyfajta kockázatot jelent a megértésben, Cronin némi ellenmondást lát a kiszámíthatatlanságot kerülő, ugyanakkor meglepetéseket ígérő idegenforgalmi törekvések között.

A fejezet hangsúlyozza a nyelvek megtapasztalásának jelentőségét, a fordítással és nyelvoktatással foglalkozó intézmények létrehozásának fontosságát, melyek erősítik a fordító szere-

péről alkotott dinamikus koncepciót, miszerint a fordító folyamatosan közeledik a másikhöz, ugyanakkor távolodik is tőle, soha meg nem tapasztalva sem az abszolút közelséget, sem az abszolút távolságot.

Az ötödik, *Final Frontiers* című fejezet a még távolabbi jövőbe tekint, különböző tudományos-fantasztikus műveket véve alapul. Itt a fordító személye ambivalens, ő a gyengeség princípiuma, de ő a megmentés záloga is. A gépek megkerülhetetlen riválisokká válnak a fordítók számára, de nem mindig váltják be a hozzájuk fűzött technokrata reményeket. Előfordulhat, hogy a fordítók önállóságukban meglehetősen korlátozott szoftverkezelők lesznek, hiszen a gépek elvégzik a fordítás javát, valamint az Internet terjedésével, a virtuális utazások mind népszerűbbé válásával a nyelvi közvetítők fizikai jelenlétére sem lesz már szükség. A fordító közvetítő szerepe a nyelvek, kultúrák és tudományok között azonban a jövőbe is megmarad.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Cronin több oldalról, tudományos alapossággal közelíti meg az utazás, a nyelv és a fordító egymáshoz való viszonyát, jóllehet a mű közelebb áll az esszéhez, mint a tudományos kutatáshoz. Élvezetes olvasmány lehet mindenki számára, akik lelkesednek a „hagyományos értelemben vett utazások” és idegen nyelvek iránt, de különösen azok számára, akik nem riadnak vissza egy kis virtuális utazástól a „travel”, „language” és „translation” különböző dimenziói között sem.